

مؤلفه‌های سیاست‌گذاری نظام اسلامی بر مبنای اندیشه سیاسی مقام معظم رهبری

m.alavian@umz.ac.ir

Salehmusavi111@yahoo.com

مرتضی علویان / استادیار دانشگاه مازندران

سید صالح موسوی / کارشناس ارشد علوم سیاسی دانشگاه مازندران

پذیرش: ۹۸/۳/۳۰

دریافت: ۹۷/۱۰/۱۲

چکیده

سیاست‌گذاری در نظام‌های سیاسی همواره در جهت تحقق بخشیدن به اهداف دولت‌ها تعریف می‌گردد. نقش رهبران در جامعه، نقش هدایت‌کنندگی است و در مسیر آن سیاست‌گذاری یک کشور را ترسیم می‌کنند. براساس قانون اساسی جمهوری اسلامی، رهبری بالاترین مقام را برای تصمیم‌گیری‌های کلان در سیاست‌گذاری نظام را داشته و دیدگاه‌های ایشان برگرفته از اصول و آرمان‌های انقلاب اسلامی است. براین اساس، سوال اصلی تحقیق این است که مؤلفه‌های سیاست‌گذاری نظام اسلامی در اندیشه سیاسی مقام معظم رهبری کدام‌اند؟ فرضیه مقاله بر این فرض استوار است که با توجه به مدل‌های سیاست‌گذاری عینیت‌گرا، آرمان‌گرا و ذهنیت‌گرا، سیاست‌گذاری در اندیشه رهبری از زوایای گوناگون و متنوعی برخوردار است. یافته‌های پژوهش حکایت از این نکته دارد که سیاست‌گذاری رهبری در چهار حیطه سیاست‌گذاری اجتماعی، سیاست‌گذاری امنیتی، سیاست‌گذاری دفاعی و سیاست‌گذاری اسلامی قرار می‌گیرد. هر چهار حیطه در مجموعه الگوی عینیت‌گرا می‌گنجد. همچنین این نوشتار برای پیشبرد فرضیه خود از روش توصیفی - تحلیلی و استفاده از منابع کتابخانه‌ای بهره برده است.

کلیدواژه‌ها: سیاست‌گذاری، نظام سیاسی، سیاست‌گذاری اجتماعی، سیاست‌گذاری امنیتی، سیاست‌گذاری دفاعی.

مقدمه

اصول اسلامی، نظام سیاسی وظیفه دارد که به نیازهای مشروع مردم پاسخ گوید و کار در راه خدا و برای خدمت به جامعه اسلامی را سرلوحه اقدامات خود قرار دهد.

این پژوهش بر آن است تا روش‌های حکومت‌داری و سیاست‌گذاری در نگاه مقام معظم رهبری را تبیین کند. بنابراین در نگاه مقام معظم رهبری، حکومت اسلامی ارزش‌های خاص خود را دارد. بر این اساس، مقام معظم رهبری در حوزه سیاست‌گذاری نظام سیاسی، همواره در پی رفع نقیصه‌های جامعه اسلامی با رویکرد اخلاقی و اسلامی است. سه رویکرد ذهنیت‌گرا، آرمان‌گرا و عینیت‌گرا می‌توانند الگوهایی مناسب برای تشریح مشکلات جامعه اسلامی باشند. لکن از نظر مقام معظم رهبری رویکرد عینیت‌گرا که به دنبال رفع مشکلات جامعه اسلامی در عصر حاضر است، بهتر از دو الگوی دیگر در شرایط امروز قابل تطبیق است. همچنین سخنان و رهنمودهای مقام معظم رهبری، در حوزه سیاست‌گذاری نظام سیاسی، بر اساس رهنمودهای ایشان در سه حوزه سیاست‌گذاری اجتماعی، سیاست‌گذاری امنیتی، سیاست‌گذاری دفاعی و سیاست‌گذاری اسلامی دنبال می‌شود.

۱. چارچوب نظری

سیاست‌گذاری (Policy)، فرایندی سیاسی، پویا و پیچیده است. در بیانی دیگر سیاست‌گذاری را می‌توان با توصیف آن به‌عنوان یک فرایند - و نه به‌عنوان یک پدیده منفرد - یک تجویز برای همه اقدامات بهتر، درک کرد. این فرایند شامل مذاکرات، چانه‌زنی‌ها و سازگاری با نظرات، علایق و منافع گروه‌های مختلف می‌باشد و همین امر به آن رنگ و بوی سیاسی می‌بخشد. این تعاملات سیاسی در درون شبکه‌ای صورت می‌گیرد که در آن جریانی از تصمیم‌ها و برنامه‌ها تدوین و اجرا شده و تقابلات و تعاملات درون سازمانی اتفاق می‌افتد (دشمن‌گیر و رواقی، ۱۳۹۴، ص ۶۹). بر این اساس، نگاه به مفهوم سیاست به‌عنوان جریان عمل، شبکه‌ای از تصمیم‌ها یا چارچوبی برای اقدام نسبت به تصمیم قابل شناسایی منفرد مفید می‌باشد.

مدل‌هایی که در مطالعه سیاست به کار می‌روند، مدل‌های مفهومی هستند که جنبه‌های مهم مسائل سیاسی را شناسایی می‌کنند، تفکر ما را در مورد سیاست‌گذاری، ساده و روشن کرده و برای تبیین سیاست‌گذاری و پیش‌بینی نتایج از آنها استفاده می‌شود (دای، ۱۳۸۷، ص ۴۴).

پارسونز معتقد است در تحلیل سیاست‌گذاری باید قادر به سازماندهی عقاید و مفاهیم بود. دنیا مکانی پیچیده است و برای فهم

هر الگوی حکومتی و نظام سیاسی، براساس روشی بنا گشته که در آن، حد و حدود حاکمان و مردمان، به‌طور کامل تعریف شده است. در اسلام بر پایه اصول اسلامی، نظام سیاسی وظیفه دارد که به نیازهای مشروع مردم پاسخ گوید و کار در راه خدا و برای خدمت به جامعه اسلامی را سرلوحه اقدامات خود قرار دهد (حائری، ۱۹۷۹، ج ۱، ص ۲۵). جمهوری اسلامی ایران دارای هویتی اسلامی است و این عامل توضیح‌دهنده بسیاری از رفتارهای نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران می‌باشد؛ چراکه بسیاری از منافع، ارزش‌ها و اهداف جمهوری اسلامی ایران براساس همین آرمان‌های اسلامی تعریف و تعیین می‌شوند. در حقیقت مهم‌ترین ارزش‌هایی که جمهوری اسلامی باید پیگیری کند، همین ارزش‌ها و آرمان‌های اسلامی است، این رویکرد از وجوه مختلف بر سیاست‌گذاری نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران تأثیرگذار بوده است. حوزه سیاست‌گذاری نظامی سیاسی جمهوری اسلامی ایران در تحقق اهداف خود برای تعالی جامعه اسلامی از راهبردها و اسناد بالادستی، که یکی از آنها رهنمودهای مقام معظم رهبری است، پیروی می‌کند. از آنجاکه عرضه صحیح آرمان انقلابی و اندیشه سیاسی برگرفته از ارزش‌های اصیل اسلامی از جمله رهنمودهای رهبری است، که در قالب سخنرانی‌ها، فرمان‌ها، پیام‌ها و تفکرات انقلابی مبتنی بر فکر اسلامی تبیین شده، نیاز امروز ما به این رهنمودها از هر زمان دیگر، به دلیل بحران‌های دشمن‌ساخته، افزون شده است. از این‌رو، نویسندگان در نظر دارند که چارچوب و الگوی سیاست‌گذاری نظام سیاسی که یکی از دستاوردهای انقلاب اسلامی می‌باشد را بررسی کنند. سؤال اصلی نوشتار حاضر عبارت است از: الگوی سیاست‌گذاری نظام سیاسی در اندیشه و منظومه فکری مقام معظم رهبری چیست؟ انقلاب اسلامی به‌عنوان داعیه‌دار حرف و راه نو برای بشریت در تلاش برای محقق کردن ملزومات این مدعا می‌باشد. از دیگر سو، انقلاب اسلامی که دیگری خود را نظام تمدنی غرب معرفی کرده، در مسیر حرکتی خود علاوه بر تلاش ایجابی برای فراهم آوردن این ملزومات، نیازمند تلاش جدی و سلبی برای مبارزه با عوامل و زمینه‌های مخالفت‌کننده با مسیر و جهت اصیل خود است. شرط توفیق انقلاب اسلامی در حرکت‌های ایجابی و سلبی خود، اتخاذ تدابیر مناسب برای پیشروی، مستلزم سیاست‌ورزی و تعیین سیاست‌های مطلوب است. البته فرض آن است که منظومه فکری رهبری به‌عنوان یکی از اسناد بالادستی، در شکل‌گیری نظام سیاسی نقشی تعیین‌کننده دارد، که برگرفته از آموزه‌های سیاسی اسلام می‌باشد. براساس روش کاربردی، بر پایه

اهداف کلان را مدنظر قرار می‌دهد و بنا دارد که به آن اهداف نایل شود، اما مشکل اینجاست که معمولاً تصمیم‌گیران به بیان اهداف کلی اکتفا کرده، و تصور می‌کنند که آن اهداف به‌خودی‌خود، سیاست هستند. درحالی‌که سیاست‌گذاری مشخص کردن خط‌مشی‌های عینی برای رسیدن به اهداف است. در این نوع سیاست‌گذاری، تصمیم‌گیران درک نظری خود را از جهان، انسان، جامعه و فرهنگ مبنای تصمیم‌گیری می‌دهند. از این منظر، سیاست‌گذاری در واقع مبتنی بر درکی هستی‌شناسانه است.

ج) سیاست‌گذاری ذهنیت‌گرا

در این نوع، سیاست‌گذار به دنبال امری ذهنی و گاه خیالی است، که نه آرمانی است و نه مبتنی بر داده‌های عینی. در واقع این نامناسب‌ترین نوع سیاست‌گذاری است؛ چراکه در این نوع سیاست‌گذاری، سیاست‌گذار براساس ذهنیات مبهم و غیردقیق و آرزوهای گنگ و اندیشه‌های تقلیدی که کاملاً فهمیده نشده‌اند، عمل می‌کند. در این نوع سیاست‌گذاری، هدفها غیردقیق، روش‌ها ناشناخته و ناقص، منافع به صورت پنهان، بر فضای سیاست‌گذاری سایه افکنده و جامعه و نیازهای آن شناخته نشده است. در چنین فضایی، روزمرگی و بی‌نظمی سرسام‌آوری بر عرصه سیاست‌گذاری حاکم است و حوادث، عنان اختیار سیاست‌گذار را در عرصه سیال و پرتلاطم حوادث و وقایع در اختیار دارد، و وی را به‌هرسو که اندک نسیمی بوزد، می‌برد (فروزنده و وجدانی، ۱۳۹۲، ص ۱۸۵-۱۸۸).

۲. مؤلفه‌های سیاست‌گذاری در اندیشه مقام معظم رهبری

۲-۱. سیاست‌گذاری اجتماعی

از سیاست‌گذاری اجتماعی تعریف‌های متفاوتی ارائه شده است؛ از جمله می‌توان به مجموعه اقدام‌هایی مربوط به مقابله با مشکلات اجتماعی در جامعه اشاره کرد. هدف از این نوع سیاست‌گذاری را حفاظت شهروندان در برابر مخاطره‌ها و تأمین برابری اجتماعی و هم‌راستایی با توسعه اجتماعی می‌دانند. با توجه به این تأثیرگذاری اجتماعی باید در جست‌وجوی قوانین، سازمان‌ها و ساختارهایی برای حفظ روابط حمایتی متقابل و انسجام در میان جمعیت باشد. هدف از این نوع سیاست‌گذاری کاهش نابرابری و بهبود رفاه انسانی می‌باشد. براین اساس، سیاست‌گذاری اجتماعی با هدف برآورده کردن نیازهای اساسی انسان، که لازمه اقداماتی در راه کاهش نابرابری و بهبود رفاه انسانی است، به سیاست‌های آموزشی و بهداشتی، مسکن و اشتغال و تأمین اجتماعی توجه دارد (برادشاو، ۱۹۷۲، ص ۶۴۰).

این پیچیدگی باید به کار ساده‌سازی پرداخت. وقتی کار ساده‌سازی انجام می‌گیرد، باید به ساخت مدل‌ها و نقشه‌ها پرداخت. برای فهم دنیای سیاست‌گذاری و تحلیل سیاست‌ها به شیوه‌های اندیشیدن یا مدل‌ها نیازمندیم (صالح نژاد، ۱۳۹۴، ص ۱۲).

هاگوود و گیون، بیان می‌دارند که «ما سازندگان الگو هستیم؛ این بدان معناست که ما نیاز داریم روندهای مختلف در جهان پیرامون مان را ببینیم و وقایع را برحسب روندهای درک‌شده تفسیر کنیم. بررسی پیرامون مان با مجموعه‌ای از چارچوب‌های پایه و انباشتی از مفروضات مرتبط خاص، ما را قادر می‌سازد تا پاسخ‌ها و راه‌حل‌های مناسبی برای سؤال‌ها یافت. این سؤال‌ها عبارتند از اینکه «چه چیزی اتفاق افتاد؟ چرا؟ چه چیزی بعداً اتفاق خواهد افتاد؟ مداخلات مناسب کدام‌اند و چگونه فرایندهای آینده تحت تأثیر مداخلات قرار خواهند گرفت؟». این دو نویسنده بر این باورند که مردان عمل‌گرا مانند سیاست‌مداران و مدیران، همچون متخصصان علوم اجتماعی و علمی، زندانیان نظریه هستند. اهداف الگوسازی شناساندن، شبیه‌سازی، توضیح، پیش‌بینی، آزمایش و آزمون فرضیه است. در تعریفی ساده، الگوهای سیاست‌گذاری بازکرد ساده‌شده‌ای از جنبه‌های مختلف مشکل ایجاد شده برای اهداف خاص تعریف می‌گردد (دشمن‌گیر و رواقی، ۱۳۹۴، ص ۶۹). از این‌رو، سه گونه سیاست‌گذاری عینیت‌گرا، آرمان‌گرا و ذهنیت‌گرا را می‌توان استخراج کرد.

الف) سیاست‌گذاری عینیت‌گرا (یا معطوف به مسئله)

به قصد پاسخ‌گویی به بحران، مشکل یا نقیصه‌ای مطرح می‌شود. در چنین حالتی شرط اساسی، مشاهده و تجزیه و تحلیل حتی‌الامکان عینی مشکل یا معضل اجتماعی است. به عبارت دیگر، موضوعی که در دستور کار سیاست‌گذاران قرار می‌گیرد، یا به تعبیر دیگر، صورت مسئله سیاست‌گذاری، مشکل یا نقیصه‌ای است که از قبل به وجود آمده و هم‌اکنون نیز وجود دارد. در سیاست‌گذاری معطوف به مسئله، کار از تحلیل و علت‌یابی مشکل یا معضلی عینی شروع می‌شود و سپس به اتخاذ سیاست‌هایی برای حل آن مشکل می‌پردازند.

ب) سیاست‌گذاری آرمان‌گرا (یا هدف‌گراست)

برای تحقق یک آرمان یا ذهنیت مطرح می‌شود. در این حالت، در واقع سیاست‌گذار برای دستیابی به هدفی آرمانی یا ارزشی، برنامه‌ای راهبردی تهیه و تدارک می‌بیند. سیاست‌گذاری معطوف به هدف، برای تحقق اهداف کلی انجام می‌شود. سیاست‌گذار، چشم‌اندازها و

۲-۱-۱. عدالت اجتماعی

جمعی خود نباید دچار افراط و تفریط باشد. سیاست‌گذاران جامعه اسلامی می‌بایست انسانی را تربیت کنند که با شناخت صحیح و دقیق از هویت انسانی خود و شناخت صحیح از ظرفیت‌ها و توانایی‌های روحی و جسمی بتواند به‌درستی و بدون لغزش در مسیر بندگی و طاعت خداوند گام بردارد. لذا همواره باید مهم‌ترین اصل راهبردی اسلام، یعنی اعتدال را در فرایند سیاست‌گذاری‌ها لحاظ کنیم: «و اِنْتَعِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَ لَا تَنْسَ نَصِيْبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَ أَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ وَ لَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنْ آلَا لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ» (قصص: ۷۷)؛ و با آنچه خدایت داده سرای آخرت را بجوی و سهم خود را از دنیا فراموش مکن، و چنان‌که خدا به تو نیکی کرده، نیکی کن و در زمین فساد مجوی که خدا فسادگران را دوست نمی‌دارد (هاشمی رفسنجانی، ۱۳۸۶، ص ۹۵).

۲-۱-۳. پیشرفت جامعه اسلامی

مقام معظم رهبری بر این نکته تأکید دارند که:

در منطق اسلامی، پیشرفت ابعاد بیشتری دارد: پیشرفت در علم، پیشرفت در اخلاق، پیشرفت در عدالت، پیشرفت در رفاه عمومی، پیشرفت در اقتصاد، پیشرفت در عزت و اعتبار بین‌المللی، پیشرفت در استقلال سیاسی - اینها همه در مفهوم پیشرفت، در اسلام گنجانده شده است؛ پیشرفت در عبودیت و تقرب به خدای متعال؛ یعنی جنبه معنوی، جنبه الهی؛ این هم جزو پیشرفتی است که در اسلام هست (بیانات در اجتماع مردم بجنورد، ۱۳۹۱/۷/۱۹).

پیشرفت اسلامی، پیشرفت در منطق انقلاب، یعنی این؛ یعنی همه‌جانبه نسل جوان را باید حفظ کرد. با این روند کنونی اگر ما پیش برویم، کشور پیر خواهد شد. این محدود کردن فرزندان در خانه‌ها، به این شکلی که امروز هست، خطاست. این نسل جوانی که امروز ما داریم، اگر در ده سال آینده، بیست سال آینده و در دوره‌ها و مرحله‌های آینده این کشور بتوانیم آن را حفظ کنیم، همه مشکلات کشور را اینها حل می‌کنند؛ با آن آمادگی، با آن نشاط، با آن شوقی که در نسل جوان هست، و با استعدادی که در ایرانی وجود دارد؛ پس ما مشکل اساسی برای پیشرفت نداریم» (همان).

ازاین‌رو، دو مقوله حفظ وحدت و استقلال جامعه اسلامی از نظرگاه مقام معظم رهبری منطبق با آیات شریفه قرآن کریم، در پیشرفت یک جامعه اسلامی مؤثر است:

یکی از محوری‌ترین اصول در حیات بشر، عدالت است که سرچشمه نیکی‌ها و ارزش‌ها و مایه تحقق اهداف انسانی می‌گردد و جامعه به حیات مطلوب خود نمی‌رسد، مگر به اقامه عدالت. ازاین‌رو، در راستای تحقق حیات طیبه، خداوند تبارک و تعالی در قرآن کریم، از جمله فلسفه بعثت انبیا را زمینه‌سازی برای تحقق عدالت اجتماعی برمی‌شمارد. در همین زمینه مقام معظم رهبری، درباره اهمیت اصل عدالت اجتماعی می‌فرماید: «در محیط سیاست داخلی یکی از چیزهایی که لازم است، عدالت اجتماعی است؛ بدون عدالت اجتماعی، جامعه اسلامی نخواهد بود» (بیانات رهبر معظم انقلاب، ۸۱/۶/۴).

بنابراین، حیات تداوم و پویایی انقلاب اسلامی که ثمره خود را در نظام جمهوری اسلامی تجلی بخشیده، وابسته به اصل عدالت اجتماعی است. این اصل را ایشان اینچنین تعریف می‌کند:

عدالت اجتماعی بدین معناست که فاصله ژرف میان طبقات و برخورداری‌های نابه‌حق و محرومیت‌ها از میان برود و مستضعفان و پابرهنگان که همواره مطمئن‌ترین و وفادارترین مدافعان انقلابند، احساس و مشاهده کنند که به سمت حذف محرومیت، حرکتی جدی و صادقانه انجام می‌گیرد. با قوانین لازم و تأمین امنیت قضایی در کشور تجاوز و تعدی به حقوق مظلومان و دست‌اندازی به حیطة مشروع زندگی مردم جمع شود. همه کس احساس کند که در برابر ظلم و تعدی می‌تواند به ملجأ مطمئن پناه ببرد و همه بدانند که با کار و تلاش خود، خواهند توانست زندگی مطلوبی داشته باشند (بیانات رهبر معظم انقلاب، ۸۱/۶/۴).

عدل به مفهوم اجتماعی‌اش در قرآن هدف نبوت معرفی شده است: «لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَ أُنزِلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَ الْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ» (حدید: ۲۵)؛ ما رسولان خود را با دلایل روشن فرستادیم، و با آنها کتاب (آسمانی) و میزان (شناسایی حق از باطل) نازل کردیم، تا مردم قیام به عدالت کنند. همچنین به مفهوم فردی‌اش مبنای معاد است: «وَ نَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ» (انبیاء: ۴۷)؛ ما ترازوی عدل را در روز قیامت برپا می‌کنیم. لذا براین‌اساس است که می‌گوییم اقامه قسط و عدل در میان مردم طبق بیان قرآن کریم هدف بعثت انبیا بوده، و این هدف بزرگ تنها با قدرت و حکومت به دست آمدنی است (حکیمی، ۱۳۵۴، ج ۲، ص ۴۱۳).

۲-۱-۲. مبارزه با جریان‌های انحرافی

جامعه مدنظر اسلام، جامعه‌ای است که در بازیابی هویت انسانی و

می‌دهد که قطعاً حکمران روی زمین خواهد کرد، و ترسشان را به امنیت و آرامش مبدل می‌کند» (نور: ۵۵؛ شجاعی، ۱۳۸۹، ص ۲۷). از دیدگاه مقام معظم رهبری، امنیت جایگاه رفیعی در نظام سیاسی دارد، به گونه‌ای که پیش شرط رشد و تعالی جامعه به‌شمار می‌آید: «امنیت نعمت بزرگی است. در قرآن هم راجع به امن و امنیت سخن رفته است. در هر جامعه‌ای، امنیت زمینه لازم برای پیشرفت‌های مادی و معنوی است... امنیت هم انواعی دارد: امنیت نظامی، امنیت سیاسی، اقتصادی و فکری و عقیدتی؛ که همه اینها مقولات بسیار با اهمیتی است» (بیانات رهبر معظم انقلاب، ۱۳۹۰/۱۰/۷).

از آیات قرآنی چنین برمی‌آید که امنیت، از نعمت‌های بزرگ خداوند و مقدم بر سایر نیازمندی‌های بشر است (منتظران و تاج‌آبادی، ۱۳۹۵، ص ۸۰). مقام معظم رهبری نیز یکی از اولویت‌های مهم جمهوری اسلامی را تأمین امنیت دانسته و خطاب به افرادی که وظیفه‌دار تأمین امنیت جامعه هستند، می‌فرماید: «مسئله نیروی انتظامی، البته یک مسئله اساسی و مهم است. اگر ما بخواهیم ضروریات زندگی بشر را اولویت‌بندی کنیم، یکی از این اولویت‌ها امنیت است (بیانات رهبر معظم انقلاب، ۱۳۷۲/۴/۲۶).

مقام معظم رهبری یکی از ارکان حفظ امنیت را در پیشرفت دفاعی نظامی دانسته و آن را مرتبط با اقتدار و امنیت ملی می‌داند و معتقد است با افزایش قدرت دفاعی و نظامی امنیت ملی جمهوری اسلامی افزایش یافته است. ایشان در این زمینه می‌فرماید: «در چنین شرایط حساسی، ملت ما بیش از همیشه احتیاج به این دارد که خود را از لحاظ معنوی و مادی آسیب‌ناپذیر و مقتدر کند. بخشی از این اقتدار به مسائل اقتصادی و فرهنگی و سیاسی ارتباط پیدا می‌کند و بخش مهمی از آن هم مرتبط با مجموعه‌های نظامی است که باید روز به روز توانایی خود را در درون از همه جهت افزایش دهند...» (منتظران و تاج‌آبادی، ۱۳۹۵، ص ۹۸-۸۳).

۲-۲. سیاست‌گذاری امنیتی

سیاست‌گذاری امنیتی از دل موضوعاتی برمی‌آید که برای بخش یا بخش‌هایی از جامعه مشکل امنیتی ایجاد می‌کند. برخی مسائل در ابتدا به عنوان مسئله فردی بروز می‌کنند و سیر خود را برای تبدیل شدن به مسئله عمومی طی می‌کنند که در مرحله‌ای، آشوب‌های اجتماعی نیز ایجاد می‌کند و کل‌دینای فعالیت سیاست‌گذاری امنیتی می‌شود گاهی تاریخ حکایت‌گر آن است که بخش قابل توجهی از بحران‌های امنیتی فارغ از هر نوع نگاه سیاسی یا ارزشی، از یک مسئله ساده و جزئی شروع شده است (رضوی‌نژاد و ملک‌محمدی، ۱۳۹۷، ص ۲۸).

حفظ وحدت امت اسلامی مؤلفه‌ای است که در اندیشه مقام معظم رهبری نیز همانند دیگر متفکران مسلمان نقشی راهبردی در پیشبرد اهداف نهضت‌های اسلامی دارد. ایشان در این زمینه به خطر بزرگ بدبینی شیعیان و اهل تسنن به یکدیگر، اشاره می‌کنند و تأکید دارند بر اینکه همگان وظیفه دارند از این پدیده جلوگیری به‌عمل آورند. لذا برجسته کردن خصوصیات قومی و دمیدن در آتش قوم‌گرایی از نظر ایشان نوعی بازی کردن با آتش است (بیانات مقام معظم رهبری، ۹۲/۱۲/۲۰). محور وحدت در دیدگاه قرآنی توحید است. در قرآن کریم آیات زیادی را می‌توان یافت که در آنها به مسئله وحدت اشاره شده است: «وَ اغْتَصِبُوا بِهِ جَنَابَ اللَّهِ جَمِيعًا وَ لَا تَفَرَّقُوا...» (آل عمران: ۱۰۳)؛ و همگی به ریسمان الهی چنگ زبید و پراکنده نشوید.

اندیشه دینی با صراحت و به طور مؤکد، با هرگونه وابستگی جامعه اسلامی به بیگانگان مخالف است و تأکید می‌کند که عملکرد مسلمانان و مسئولان حاکم باید به گونه‌ای باشد که هرگونه نفوذ اجانب را سد کند: «وَ خداوند هرگز کافران را بر مؤمنان تسلطی نداده است» (نساء: ۱۴۱؛ شجاعی، ۱۳۸۹). از این رو، سیاست‌گذاری در کلام رهبری با تأکید بر روحیه خودباوری و نهادینه کردن آن در جزء جزء بدنه دیپلماسی کشور، سعی در دفاع از آرمان‌های مقدس ملت ایران دارد. رهبر معظم انقلاب لازمه حفظ استقلال سیاسی کشور را تسلیم نشدن در مقابل دشمنان اسلام می‌داند: نظامی که به نام اسلام است، ولی در مقابل دشمنان خدا تسلیم می‌شود، دیگر جمهوری اسلامی نیست؛ جمهوری اسلامی آمریکایی است. جمهوری اسلامی با ملت‌های دنیا و دولت‌های گوناگون عالم بنای همکاری و تفاهم دارد؛ البته نه با زورگوها و کسانی که می‌خواهند همه مسائل را با تکیه بر قدرت خودشان حل کنند (بیانات رهبر معظم انقلاب، ۱۳۷۴).

۴-۱-۲. امنیت اجتماعی

یکی از هدف‌های اصلی هر کشور و حکومتی، تأمین امنیت و افزایش امنیت ملی برای کشور است، و این بدان معناست که یک کشور سعی کند خطر جدی متوجه ارزش‌های حکومت و مردمش نگردد (منتظران و تاج‌آبادی، ۱۳۹۵، ص ۷۴). نظام سیاسی هر قدر از لحاظ پشتوانه‌های فرهنگی غنی باشد، قطعاً در صورت عدم امنیت مناسب، در روند حرکتی خود با مشکل مواجه خواهد شد. از این رو، در قرآن کریم در کنار حاکمیت نهایی مؤمنان بر زمین، به آنان وعده می‌دهد که ترسشان را به امنیت تبدیل خواهد کرد: «خداوند به کسانی از شما که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام داده‌اند وعده

۲-۲-۱. کسب بصیرت

مکتب حیات بخش اسلام به ما می آموزد که در صحنه های زندگی، پیروی ها، حمایت ها، دوستی ها، دشمنی ها و موضع گیری ها براساس شناخت عمیق و بصیرت عمل کنیم و با یقین و اطمینان به درستی کار و حقانیت مسیر و شناخت خودی و بیگانه و حق و باطل، گام برداریم و در این میان جایگاه بصیرت در مبارزه، جهاد و دفاع روشن تر می گردد. بدون بصیرت، مبارزات و جنگ انسان نیز نتیجه و ثمر مطلوب را ندارد و گاهی پس از مدت ها مبارزه با دشمن، انسان بی بصیرت در مسیر باطل و در برابر حق قرار می گیرد؛ چنان که در تاریخ نمونه های فراوانی دیده می شود. بنابراین بصیرت عامل مؤثری برای پیروزی در میادین جهاد و دفاع است (حسین خانی، ۱۳۹۲، ص ۱۹).

موضع گیری برخی نخبگان به نفع دشمن، مورد بسیار مهم دیگری است که رهبر معظم انقلاب در بیان عوارض بی بصیرتی مورد اشاره قرار داده و می فرماید:

آدم گاهی می بیند که متأسفانه بعضی از نخبگان خودشان هم دچار بی بصیرتی اند؛ نمی فهمند، اصلاً ملتفت نیستند. یک حرفی به یک باره به نفع دشمن می پرانند! به نفع جبهه هایی که همتش نابودی بنای جمهوری اسلامی است؛ نخبه هم هستند، خواص هم هستند، آدم های بدی هم نیستند، نیت بدی هم ندارند، اما این است دیگر، بی بصیرتی است دیگر. بنابراین بصیرت مهم است نقش نخبگان و خواص هم این است که این بصیرت را نه فقط در خودشان، در دیگران به وجود بیاورند» (بیانات رهبر معظم انقلاب، ۱۳۸۸/۵/۱۸).

از همین رو، از منظر مقام معظم رهبری «بی بصیرت ها» به جهت اینکه فریب می خورند در جبهه دشمن قرار می گیرند، چنانچه می فرمایند:

عاشورا پیام ها و درس هایی دارد. عاشورا درس می دهد که برای حفظ دین، باید فداکاری کرد... درس می دهد که در ماجرای دفاع از دین، از همه چیز بیشتر، برای انسان، بصیرت لازم است. بی بصیرت ها فریب می خورند. بی بصیرت ها در جبهه باطل قرار می گیرند، بدون اینکه خود بدانند. همچنان که در جبهه ابن زیاد، کسانی بودند که از فساق و فجار نبودند، ولی از بی بصیرت ها بودند (بیانات رهبر معظم انقلاب، ۱۳۷۱/۴/۲۲).

۲-۲-۲. مبارزه با نظام سلطه

مقام معظم رهبری یکی از اهداف نظام جمهوری اسلامی را نشان دادن چهره معترض و سازش ناپذیر نظام اسلامی نسبت به معترضان می داند و تأکید می کند: آن نظامی که به نام اسلام و به نام قرآن

است، ولی در مقابل دشمنان خدا تسلیم می شود، مکتب قرآن و راه انبیاء نیست. چهره جمهوری اسلامی نسبت به دشمنان خدا و متعرضان به حریم ملت ها و شرف انسانیت و استقلال ملت ها، چهره معترض و عدم تسلیم است. ما بی اعتماد و معارض بودیم و هستیم و خواهیم بود (مظفری، ۱۳۸۸، ص ۳۰۶).

مقام معظم رهبری با توجه به اینکه قدرت در سطح بین المللی در دست افراد فاسد و غیر خدایی است؛ از نظام بین المللی سلطه و نظام استکباری یاد می کند و مهم ترین خصلت نظام بین المللی کنونی را نظام بین المللی سلطه می دانند. ایشان می فرمایند ما در نظام سلطه طرفین را مقصر می دانیم، هم سلطه گر و هم سلطه پذیر را؛ استکبار به معنای نظام سلطه ای است (ستوده، ۱۳۹۰، ص ۱۸۱). در قرآن کریم به کرات به این موضوع اشاره شده که به همان اندازه ای که ظالم مورد غضب خداست، مظلوم نیز گناه پذیرش ظلم را به گردن دارد و در قرآن مورد ظلم واقع شدن را نکوهش کرده است.

در منطق قرآن، بدترین اقسام استکبار، نداشتن تمکین و تواضع در برابر فرمان خداوند و انبیای الهی است و در آیاتی به این نوع استکبار اشاره می کند؛ از جمله: «وَ أَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا أَفَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَاسْتَكْبَرْتُمْ وَ كُنْتُمْ قَوْمًا مُّجْرِمِينَ» (جاثیه: ۳۱) (اما کسانی که کافر شدند [به آنها گفته می شود] مگر آیات من بر شما خوانده نمی شد و شما استکبار کردید و قوم مجرمی بودید؟! که این آیه، بیان کننده نپذیرفتن آیات و دستورات الهی از سوی کافران است. همچنین در آیه دیگری می فرماید: «وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَ قَفَّيْنَا مِنْ بَعْدِهِ بِالرُّسُلِ وَ آتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَ آيَاتِنَا بِرُوحِ الْقُدُسِ أَفَكُلَّمَا جَاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَىٰ أَنْفُسُكُمْ اسْتَكْبَرْتُمْ فَفَرِّقُوا بَيْنَهُمْ وَ فَرِّقُوا بَيْنَهُمْ» (بقره: ۸۷)؛ ما به موسی کتاب (تورات) دادیم و بعد از او، پیامبرانی پشت سر هم فرستادیم و به عیسی بن مریم دلایل روشن دادیم و او را به وسیله روح القدس تأیید کردیم. آیا چنین نیست که هر زمان، پیامبری، چیزی بر خلاف هوای نفس شما آورد، در برابر او تکبر کردید (و از ایمان آوردن به او خودداری کردید)، پس عده ای را تکذیب کرده، و جمعی را به قتل رساندید» (موسوی، ۱۳۸۷، ص ۳۱).

مقام معظم رهبری معتقدند، امام راحل برای حیات دوباره اسلام درست همان راهی را پیمود که رسول اعظم ﷺ پیمودند؛ و راه ایشان راه قرآن و کلام خداست، و فلسفه انقلاب نیز همان حرکت نبوت ها در طول تاریخ برای حمایت از مستضعفان و کوبیدن گردن کشان و سلطه گران و طاغوت ها به سنگ است. ایشان می فرمایند: «ما با دنیای استکبار مواجهیم. همه آن سلطه هایی که از احیای اسلام ناراحت اند و رنج می برند و همه آن دولت ها و قدرتهایی که عظمت

امروز در اولویت یکم است...؛ امروز بخش پدافند شما جزو مؤثرترین بخش‌های همه دستگانه‌های نظامی کشور برای دفاع از عزت، استقلال و سربلندی ملت ایران است که جز با همت و اراده و اعتماد به نفس و توکل شما به خدا و کار خستگی‌ناپذیرتان، این قلعه‌های بلند را نمی‌شود فتح کرد» (بیانات رهبر معظم انقلاب، ۱۳۸۴/۱۱/۱۸).

همان‌گونه که از آیه شریفه «إِنَّ اللَّهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ» (حج: ۳۸) پیداست، خداوند از کسانی که ایمان آورده‌اند دفاع می‌کند؛ خداوند هیچ خیانتکار کفران‌کننده‌ای را دوست ندارد.

لزوم توجه به دفاع را جزو ضروریات سیاست‌گذاری در حوزه نظام سیاسی می‌توان دانست که در کلام رهبری بسیار استفاده شده است. دفاع در اندیشه مقام معظم رهبری حوزه وسیعی از ابعاد را دربرمی‌گیرد. این ابعاد شامل ابعاد نظامی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی است که نقش آنها در ایجاد ثبات امنیت قابل تأمل است. ایشان می‌فرمایند:

انقلاب اسلامی دارای ماهیتی است که با منافع و اهداف سلطه‌گران و ستم‌پیشگان جهان در تضاد است. ما چه بخواهیم و چه نخواهیم، دشمن با ما در ستیز دائمی خواهد بود؛ چه بهتر آنکه ما با آمادگی و تجهیزات کامل در صحن مبارزه حاضر باشیم و موقعیت دشمن را در هر شرایطی به خطر انداخته و آرامش خاطر را از آنان سلب کنیم. بنا به شواهد مستدل قرآنی و روایی و تجارب تاریخ، تقابل بین کفر و ایمان، امری بدیهی و آشکار است. مسلمانان چه بخواهند و چه نخواهند، در میدان مبارزه حضور دارند و اگر به خود نیابند و ضربه به جبهه کفر وارد نکنند، قهراً باید ضربات پی‌درپی جبهه کفر را دریافت می‌کنند و این واقعیتی است که جای هیچ انگار و حتی تردید در آن وجود ندارد (بیانات رهبر معظم انقلاب، ۱۳۸۹/۶/۲۰).

همچنان‌که در فرازهای مختلفی از آیات شریفه قرآن کریم به آمادگی مسلمانان برای مقابله و دفاع اشاره شده است: «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهَبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخِرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ» (انفال: ۶۰)؛ شما مؤمنان باید برای مقابله با کافرانی که پیرامون شما هستند، آنچه در توان دارید از نیروی رزمی و اسبان بسته (آماده نبرد) فراهم آورید، تا بدین وسیله کسانی را که دشمن خدا و دشمن شما هستند، بترسانید (و اندیشه هجوم به مسلمانان را از آنان سلب کنید) و نیز باید برای مقابله با دشمنان دیگری که غیر از اینانند و شما از آنان بی‌خبرید و خدا به وجودشان آگاه است، نیروی رزمی آماده کنید، و بدانید که هر چیزی را در راه خدا هزینه کنید، بی‌کم‌وکاست به شما بازگرداند می‌شود و بر شما ستم نخواهد شد.

اسلام را به زبان خودشان می‌بینند، امروز در مقابل اسلام، صف‌آرایی کرده‌اند» (زمانی، ۱۳۹۰، ص ۱۷۲-۱۷۳).

نقشه راه ما همان اصول امام بزرگوار ماست. در سیاست خارجی، اصول امام عبارت است از: ایستادگی در مقابل سیاست‌های مداخله‌گر و سلطه‌طلب؛ برادری با ملت‌های مسلمان؛ ارتباط برابر با همه کشورها، بجز کشورهایی که تیغ را بر روی ملت ایران کشیده‌اند و دشمنی می‌کنند؛ مبارزه با صهیونیسم؛ مبارزه برای آزادی کشور فلسطین؛ کمک به مظلومین عالم و ایستادگی در برابر ظالمان...» (بیانات رهبر معظم انقلاب در بیست و چهارمین سالگرد رحلت امام خمینی، ۱۳۹۲/۰۳/۱۴).

مقام معظم رهبری همواره اظهار می‌دارند که آنچه ایالات متحده از دولت و ملت ما انتظار دارد، تسلیم و سرسپردگی به سلطه آنان است و این همان انگیزه واقعی آنهاست، اما آن را تحت عنوان سلاح کشتار جمعی، حقوق بشر و دموکراسی مطرح می‌کنند. این درک، آیت‌الله خامنه‌ای را تشویق کرده تا اظهار کنند که آنها خواسته‌های مبنی بر تعلیق غنی‌سازی اورانیوم را نخواهند پذیرفت؛ چراکه این تسلیم شدن‌ها هیچ‌گاه پایان نخواهد یافت (فرحی و اسلاوین، ۲۰۰۸، ص ۶).

۲-۳. سیاست‌گذاری دفاعی

۲-۳-۱. سیاست‌های دفاعی

دفاع جزء لاینفک حیات سیاسی و اجتماعی ملت‌هاست. مقام معظم رهبری، فرماندهی کل قوا، با جایگاه عالی سیاسی، مذهبی و نظامی خود، بیشترین تأثیرگذاری را بر روند سیاست‌گذاری دفاعی نظام سیاسی جمهوری اسلامی دارد. به جرأت می‌توان گفت که دیدگاه‌های ایشان در زمینه دفاعی، برگ زرینی از مجموعه دیدگاه‌های کلان ایشان است (سلامی و یداللهی، ۱۳۹۶، ص ۶).

- مقام معظم رهبری نگاه ارگانیکی به سازمان قدرت هوایی دارد و در رویکردی راهبردی، قدرت هوایی اعم از آفند و پدافند را به‌مثابه یک ارگانسیم زنده و پویا نگاه می‌کند.

- هم‌افزایی راهبردی ارتش و سپاه یک ضرورت دفاعی است.

- مقام معظم رهبری بر دفاع زمین به هوای معجزه‌آسا تأکید دارد.

- مقام معظم رهبری بر موضوع پدافندی جمهوری اسلامی ایران در خلیج فارس تأکید دارد. ایشان در زمینه دفاع می‌فرمایند: «شما موظفید آن مسئولیت را با دقت و هوشیاری کامل و امید فراوان، حفظ کنید و آن را به انجام برسانید و از طریق آن به سمت هدف‌های متعالی اسلام و نظام اسلامی حرکت کنید» (بیانات رهبر معظم انقلاب، ۱۳۸۴/۱۱/۱۸).

ایشان در زمینه تشکیل و ضرورت قرارگاه می‌فرمایند: «پدافند

رهبری به افزایش مخالفت‌ها و اقدامات دشمنان علیه جمهوری اسلامی ایران اشاره کردند که از جمله آنها جنگ روانی است: «آنها با استفاده از رسانه‌های مختلف چون شبکه‌های متعدد تلویزیونی، فضای مجازی و جوسازی‌های سیاسی، می‌کوشند تا چهره ایران را مخدوش نشان دهند و نظام اسلامی را تضعیف کنند». ایشان، دستور کار اصلی جنگ روانی مستمر دشمنان را متهم کردن مکرر و بی‌اساس ایران به اقداماتی منفی خواندند، و افزودند: «برای تحقق این هدف، ایران‌هراسی، ایران‌ستیزی، ایران‌گریزی، اتهام نقض دموکراسی، نبود آزادی و نقض حقوق بشر، مدام در تبلیغات بیگانگان تکرار می‌شود. این در حالی است که اقدامات گذشته و حال دولت‌های غربی نشان می‌دهد که آنها بزرگ‌ترین ناقضان حقوق بشر هستند» (بیانات رهبر معظم انقلاب، ۱۳۹۴/۴/۲۰).

یکی از راهبردهای هوشمندانه مقام معظم رهبری در برابر توطئه‌های نظام سلطه جهانی، به‌ویژه پس از توطئه آنان در اسلام‌هراسی، دعوت مستقیم جوانان اروپا و آمریکا به اسلام ناب محمدی ﷺ است. ایشان در نامه‌ای به جوانان اروپا و آمریکا چنین می‌فرمایند: «سخن من با شما درباره اسلام است و به طور خاص درباره تصویر و چهره‌ای که از اسلام به شما ارائه می‌گردد. از دو دهه پیش به این سو، تلاش‌های زیادی صورت گرفته است تا این دین بزرگ در جایگاه دشمنی ترسناک نشانداده شود. تحریک احساس رعب و نفرت و بهره‌گیری از آن متأسفانه سابقه طولانی در تاریخ سیاسی غرب دارد خواسته اول من آن است که درباره لگیزه‌های این سیاه‌نمایی گسترده علیه اسلام، پرسش و کوشش کنید خواسته دوم من آن است که در واکنش به سیل پیش‌دوروی‌ها و تبلیغات منفی، سعی کنید شناختی مستقیم و بی‌واسطه از این دین به دست آورید. از شما می‌خواهم اجازه ندهید با چهره‌های موهن و سخیف بین شما و واقعیت سد عاطفی و احساسی ایجاد کنند و امکان دوری بی‌طرفانه را از شما سلب کنند امروز که ابزارهای ارتباطی، مرزهای جغرافیایی را شکسته است اجازه ندهید شما را در مرزهای ساختگی و ذهنی محصور کنند (نامه مقام معظم رهبری به جوانان اروپا و آمریکا، ۱۳۹۳/۱۱/۱).

۲-۴ سیاست‌گذاری اسلامی

۲-۴-۱ احیای تمدن اسلامی

مقام معظم رهبری همواره تأکید داشته‌اند که هدف ملت ایران و انقلاب اسلامی ایجاد یک تمدن نوین اسلامی بوده است. تمدن اسلامی به معنای پیشرفت همه‌جانبه، از نظر ایشان عنصر اساسی هر تمدنی فرهنگ است. فرهنگ دربرگیرنده تمام الگوی رفتاری و ارتباطی ما در حوزه‌های مختلف اجتماع، اعم از نهاد خانواده، سیاست، دوستان، جامعه، اقتصاد و... می‌باشد (بیانات رهبر معظم انقلاب،

جهاد از نگاه مقام معظم رهبری، نوعی دفاع است. ایشان معتقدند ملت ما به دنبال جنگ افروزی نیست، و طالب صلح و آرامش است، و اگر هجومی صورت گیرد با تمام قوا با آن به مقابله برمی‌خیزند، و تا تهدید را ریشه کن نکنند، دست از تلاش برنمی‌دارند. بحث جهاد دفاعی، از حوزه بسیار وسیعی از مفاهیم اسلام سیاسی است. مفاهیمی که هریک، حوزه گسترده‌تری را دربر می‌گیرد و این مفاهیم اسلام، حفظ اسلام و استقلال اسلام را شامل می‌شود. پس دفاع امری واجب و در ارتباط مستقیم با ضروریات و معتقدات است (لطفی مرزناکی، ۱۳۹۴، ص ۴۰).

۲-۳-۲ دانش هسته‌ای

علوم و فنون هسته‌ای جزو فناوری‌های پیشرفته و برتر در عصر کنونی است. امروزه تأثیر این علوم در گسترش دانش بشری، تسلط بر طبیعت، تأمین رفاه و پیشرفت زندگی بشر غیرقابل تردید بوده و به درستی می‌توان آن را از عناصر و محورهای اصلی توسعه پایدار و از عوامل مهم اقتدار یک کشور به‌شمار آورد. مقام معظم رهبری نیز همواره بر ضرورت و نیاز کشور بر استفاده صلح‌آمیز دانش هسته‌ای تأکید داشته‌اند (اخوان و دهقانی، ۱۳۹۳، ص ۲۲۳). ایشان در مورد دانش هسته‌ای می‌فرمایند: «ما بدون اینکه یک کشور پشتیبانی داشته باشیم، توانسته‌ایم از درون خودمان دانش هسته‌ای را رشد دهیم، فوران دهیم، به پیشرفت برسانیم...» (بیانات رهبر معظم انقلاب، ۱۳۸۹/۶/۱۶). ایشان در مورد اهمیت تولید دانش می‌فرمایند: «کشور باید به عزت علمی برسد. هدف هم باید مرجعیت علمی در دنیا باشد؛ باید به آنجا برسد که جوینده دانش، مجبور باشد سراغ شما و کتاب شما بیاید؛ مجبور باشد زبان شما را یاد بگیرد تا بتواند از دانش شما استفاده کند...» (بیانات رهبر معظم انقلاب، ۱۳۸۷/۹/۳۴). ایشان بارها تأکید کرده‌اند که قضیه هسته‌ای از مظاهر دفاع از عزت، اعتماد به نفس، ایستادگی ملت ایران بوده که دستیابی به آن کاری بزرگ‌تر از ملی شدن نفت و به‌منظور توسعه کشور و به‌عنوان دستاوردی بومی، مایه افتخارات ملت ایران و دنیای اسلام می‌باشد (اخوان و دهقانی، ۱۳۹۳، ص ۲۳۳). به فرموده ایشان: «یکی از مظاهر دفاع از عزت، هم همین مسئله انرژی هسته‌ای است. مسئله انرژی هسته‌ای، برای ما فقط این نبود که ما می‌خواستیم یک فناوری داشته باشیم، دیگران می‌خواستند ما نداشته باشیم؛ این فقط بخشی از قضیه است. بخش دیگر قضیه این بود که قدرت‌های گوناگون، متجاوز و زورگو، می‌خواستند حرف خودشان را در این زمینه بر ملت ایران تحمیل کنند» (بیانات رهبر معظم انقلاب، ۱۳۸۷/۶/۲).

۲-۳-۳ مقابله با تبلیغات ضداسلامی

با شدت گرفتن موج اسلام‌ستیزی در چند سال اخیر، مقام معظم

در بازارهای اقتصادی دنیا حضور تأثیرگذار داشته باشد؛ در بهبود وضع اقتصادی کشور از امکانات خودش استفاده کند؛ فقر را در کشور ریشه کن، یا حداقل کم کند؛ و بتواند به‌عنوان یک کشور ثروتمند و غنی، در مقابل چشم دنیا، کارایی نظام خودش را نشان دهد. این می‌شود اقتدار اقتصادی...» (منتظران و تاج‌آبادی، ۱۳۹۵، ص ۹۷).

رهبر انقلاب اسلامی خاطر نشان کرده‌اند که «گزارش‌های معتبر بین‌المللی نشان می‌دهد ایران با رشد ۹۲ درصدی علمی، سریع‌ترین رشد علمی جهان را داراست و در سال ۹۰ با در اختیار داشتن رتبه اول علمی در منطقه، در میان همه کشورهای جهان به رتبه هفدهم دست یافته است و این موفقیت‌های بسیار ارزشمند در حالی به دست آمده، که دشمنان برای جلوگیری از پیشرفت ایران، بر روی تحریم‌های به قول خودشان فلج‌کننده، سرمایه‌گذاری و شرط‌بندی می‌کردند». رهبر انقلاب اسلامی استفاده از علم برای زورگویی را بزرگ‌ترین جنایت بر ضد بشریت خواندند و تأکید کردند: «اگر ملت‌ها بتوانند به‌صورت مستقل در عرصه‌های هسته‌ای، هوافضا، فناوری، علمی و صنعتی به پیشرفت دست پیدا کنند، دیگر زمینه‌ای برای سلطه زورگویانه قدرت‌های جهانی باقی نخواهد ماند». رهبر معظم انقلاب اسلامی، با اشاره به شکسته شدن انحصار علمی به‌وجودآمده به‌وسیله قدرت‌های سلطه‌گر در ایران، خاطر نشان کردند: «باید با اتکاء به خداوند متعال و بدون توجه به جنجال‌ها مسیر پیشرفت‌های علمی در عرصه‌های مختلف به‌ویژه فناوری هسته‌ای با قدرت و جدیت ادامه پیدا کند» (حسینخانی، ۱۳۹۲، ۱۴۵-۱۴۸).

نتیجه‌گیری

سیاست‌گذاری در نظام سیاسی اسلام از جایگاه مهمی برخوردار است و همواره اصل اساسی را بر اصول اسلامی قرار می‌دهد. نظام سیاسی در جامعه اسلامی برگرفته از مبانی قرآنی است، و در آیات شریفه قرآن کریم بر حفظ و وحدت جامعه اسلامی، مقابله با دشمن، کسب بصیرت، امنیت اجتماعی، عدالت اجتماعی و... تأکید فراوان شده است. خطوط کلی نظام سیاسی جمهوری اسلامی و برابر با قانون اساسی، نقش هدایت‌گری و تبیین خطوط کلی حرکت نظام و نظارت بر اجرای آنها را رهبر معظم انقلاب اسلامی عهده‌دار است. در مورد حدود اختیارات رهبری نسبت به کل نظام، قانون اساسی تعیین سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران را بر عهده رهبر گذاشته است. از این‌رو، حوزه سیاست‌گذاری نظام سیاسی برگرفته از رهنمودهای ایشان است که ریشه در مبانی قرآنی دارد؛ چراکه از دیدگاه ایشان حکومت‌داری جامعه اسلامی براساس محورهای اسلامی - قرآنی باید باشد. در ترسیم کلی الگوهای

زیرا این فرهنگ است که همه روابط نظام تمدنی را شکل می‌دهد، ارزش‌ها را تعیین می‌کند، و جایگاه تمدنی یک خرده نظام را در مقایسه با دیگر خرده نظام‌ها مشخص می‌سازد. ایشان راهکار عملی برای پیشرفت امت مسلمان را در اعتقاد به توانایی‌های درونی ملت‌های مسلمان می‌داند. و تأکید می‌کنند: «که تصویر درستی از دین را باید در سطح جامعه اسلامی معرفی کرد؛ باید با مجاهدتی خستگی‌ناپذیر و با تحمل هر نوع محرومیت و ناکامی به مردم بفهمانیم که این شیء مهم و بی‌خاصیت دین نیست، این ظواهر بی‌مغز و دور از معنی چیزی نیست که پیغمبر به‌عنوان آخرین و کامل‌ترین برنامه آسمانی به جهانیان عرضه داشت. ما باید تصویر درستی از آن در جامعه اسلامی عرضه کنیم. ایشان تصریح دارند که اساس ایستادگی امت اسلامی در برابر مستکبرین مبتنی بر حفظ فرهنگ اسلامی و انقلابی است» (بیانات رهبر معظم انقلاب، ۹۲/۱۲/۲۰). در عرصه فرهنگ، اصول امام عبارت است از: نفی فرهنگ اباحه‌گری غربی، نفی جمود و تحجر، و نفی ریاکاری در تمسک به دین، دفاع قاطع از اخلاق و احکام اسلام، مبارزه با ترویج فحشا و فساد در جامعه، در اقتصاد، اصل تکیه بر اقتصاد ملی است؛ تکیه به خودکفایی است؛ عدالت اقتصادی در تولید و توزیع است؛ دفاع از طبقات محروم است؛ مقابله با فرهنگ سرمایه‌داری و احترام به مالکیت است - اینها در کنار هم - . امام راحل فرهنگ ظالمانه سرمایه‌داری را رد می‌کند، اما احترام به مالکیت، احترام به سرمایه، احترام به کار را مورد تأکید قرار می‌دهد. اینها چیزهایی است که در فرمایشات امام واضح است (بیانات رهبر معظم انقلاب در مراسم بیست و چهارمین سالگرد رحلت امام خمینی، ۱۳۹۲/۰۳/۱۴).

۲-۴-۲. افزایش جایگاه جهانی ایران

ایران ابرقدرت، ایرانی است که با تکیه بر ایمان خدا، قله‌های پیشرفت را به سرعت پیموده و به‌عنوان یک نظام پویا و قدرتمند در همه عرصه‌های سیاسی، اقتصادی، نظامی و... خود را به جهانیان معرفی کرده باشد. برخی سیاست‌گذاری‌های این حوزه می‌تواند شامل پیشرفت همه‌جانبه در تمام سطوح، یافتن شرکاء و دوستان جدید در نقاط مهم دنیا، به چالش کشیدن نظام امپریالیستی بین‌المللی و شبکه‌سازی گسترده در کشورهای منطقه و نقاط حساس جهان (شجاعی، ۱۳۸۹، ص ۳۱).

مقام معظم رهبری صراحتاً از قدرت اقتصادی به عنوان رکن اقتدار ملی یاد می‌کنند و در تبیین آن می‌گویند: «اقتدار اقتصادی یعنی کشور از لحاظ اقتصادی بتواند پول ملی خودش را تقویت کند؛

منابع.....

اخوان، پیمان و مریم دهقانی، ۱۳۹۲، *واکاوی ضرورت دستیابی به دانش هسته‌ای از دیدگاه مقام معظم رهبری*، در: مجموعه مقالات دومین همایش تبیین اندیشه‌های دفاعی امام خامنه‌ای، تهران، دانشگاه مالک‌اشتر.

بیانات رهبر معظم انقلاب، در: Khamenei.ir.

فروزنده، لطف‌الله و فواد وجدانی، ۱۳۸۸، «سیاست‌گذاری عمومی چیست»، *اطلاعات سیاسی - اقتصادی*، ش ۲۷۰، ص ۱۸۰-۲۰۷.

حائری، کاظم، ۱۹۷۹م، *اساس الحکومه الاسلامیه*، ترجمه ولی حسن رضوی، بیروت، دار الاسلامیه.

حکیمی، محمدرضا، ۱۳۵۴، *الحیات*، تهران، دائرة الطباعة و النشر.

دای، تامس، ۱۳۸۷، «مدل‌های تحلیلی سیاست‌گذاری عمومی»، ترجمه سوبیل ماکوئی، *مطالعات راهبردی*، سال یازدهم، ش ۱، ص ۴۳-۷۴.

دشمن‌گیر، لیلا و حمید رواقی، ۱۳۹۴، «نظریه‌ها و الگوهای سیاست‌گذاری برای تحلیل سیاست‌های نظام سلامت»، *تحقیقات نظام سلامت حکیم*، دوره هجدهم، ش ۱، ص ۶۸-۸۲.

رضوی‌نژاد، سیدامین و حمیدرضا ملک‌محمدی، ۱۳۹۷، «درآمدی تحلیلی بر مسئله‌شناسی در سیاست‌گذاری امنیتی»، *مطالعات راهبردی*، دوره هجدهم، ش ۱، ص ۲۷-۲۹.

سلامی، حسین و رضا بدالهی، ۱۳۹۶، «ارائه الگوی دفاعی حاکم بر اندیشه‌های حضرت امام خامنه‌ای»، *مطالعات دفاعی استراتژیک*، سال پانزدهم، ش ۶۹، ص ۳۵-۳۲.

شجاعی، هادی، ۱۳۸۹، «اهداف و راهبردهای سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران»، *معرفت*، ش ۱۵۳، ص ۲۳-۴۰.

صالح‌نژاد، حسن، ۱۳۹۴، *مروری بر سیاست‌گذاری عمومی و این پارسونز*، گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

لطفی مرزناکی، رحمان، ۱۳۹۴، *دفاع هوشمند در اندیشه امام خامنه‌ای*، تهران، دانشگاه صنعتی مالک اشتر.

مظفری، آیت، ۱۳۸۸، *اندیشه‌های سیاسی مقام معظم رهبری*، تهران، پژوهشکده تحقیقات اسلامی.

منتظران، جاوید و حسن تاج‌آبادی، ۱۳۹۵، «بررسی اهداف و اصول امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران از منظر امام خمینی»، *مقام معظم رهبری*، *مطالعات قدرت نرم*، سال ششم، ش ۱۴، ص ۷۲-۱۰۰.

موسوی، سیدصمد، ۱۳۸۷، «استکبار و شیوه‌های مبارزه با آن در قرآن»، *مبلغان*، ش ۱۰۹، ص ۳۱-۴۱.

نامه مقام معظم رهبری به جوانان اروپا و آمریکا، ۱۳۹۳/۱/۱، در: Khamenei.ir.

هاشمی رفسنجانی، علی‌اکبر، ۱۳۸۶، *تفسیر راهنما*، قم، بوستان کتاب.

حسینخانی، نورالله، ۱۳۹۲، *سرمایه‌های فکری، معنوی و انسانی در اندیشه‌های دفاعی امام خامنه‌ای*، تهران، دانشگاه صنعتی مالک اشتر.

ستوده، محمد، ۱۳۹۰، *نظریه‌های روابط بین‌الملل: درآمدی بر روابط بین‌الملل*، تهران، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

متعالیه، تهران، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

Bradshaw, J. R., 1972, *The Concept of Social Need*, New Society.
Farhi, Farideh and Barbara Slavin, 2008, "Key Myths (And The Facts) About Iran's Governance and Leadership", Paper written for the American Foreign Policy Project.

سیاست‌گذاری نظام سیاسی چهار حوزه مورد تحلیل قرار گرفت: سیاست‌گذاری اجتماعی، سیاست‌گذاری امنیتی، سیاست‌گذاری دفاعی، و سیاست‌گذاری اسلامی که در هر چهار حوزه خطوط کلی دیدگاه سیاسی مقام معظم رهبری منطبق بر آیات شریفه قرآن کریم جای بررسی بسیار داشت. جمهوری اسلامی نظامی است که برگرفته از حرکت و مسیر پیامبر اکرم ﷺ و سیره معصومان ﷺ؛ لذا، نظام سیاسی در حوزه سیاست‌گذاری خود را جدا از بدنه و ریشه بنیان‌ها و آرمان‌های سلف خود نمی‌داند. از این‌رو، در لایه‌لایه سیاست‌گذاری نظام سیاسی این اصول اسلامی و الهی به چشم می‌خورد. در نتیجه با توجه به الگوهای سیاست‌گذاری (عینیت‌گرا، آرمان‌گرا و ذهنیت‌گرا)، الگوی سیاست‌گذاری که در اندیشه و رهنمودهای مقام معظم رهبری بیش از همه به چشم می‌خورد از نوع الگوی سیاست‌گذاری عینی‌گراست؛ چراکه تمام رهنمودهای ایشان در چهار نوع سیاست‌گذاری، حاکی از ارائه راه‌حل برای مشکلات پیش‌روی جامعه اسلامی نظام جمهوری اسلامی است.